

preventivna platforma

Bilten projekta 'Preventivna platforma', oktober 2011, številka 10

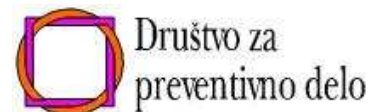
Inštitut za raziskave in razvoj "Utrip"
Trubarjeva cesta 13, Grosuplje

Zveza društev na področju drog v Sloveniji
Slovenije, Tabor 9, Ljubljana

Rdeči križ Slovenije
Mirje 19, Ljubljana

Društvo za preventivno delo
Tržaška 2, Ljubljana

O ZDRAVJU, HELTIZMU IN KAPITALIZMU S ČLOVEŠKIM OBRAZOM

Skozi teološko zgodovino so nas religiozni voditelji prepričali, da bomo s pomočjo določenih ritualov, ponavljanjem določene molitve ali mantre s prilagajanjem določenim vzorcem, zatiranjem naših želja, nadzorovanjem misli, obvladovanjem naše strasti, omejevanjem naših apetitov in spolno vzdržnostjo oziroma, po učinkovitem mrcvarjenju duha in telesa, našli nekaj večnega, kar je onkraj nas samih, onkraj tega majhnega življenja.

Jiddu Chrisnamurti

Boj proti zasvojenosti že po nekakšni samoumevni logiki sodi v širši kontekst varovanja in krepitve (promocije) zdravja, ki je ena od novodobnih oblik (moralne) regulacije družbe. Zato sem se iz povsem praktičnih razlogov – to je želje po čim bolj uspešnem delu z mladimi – odločil, da nekoliko obširneje in kritično spregovorim tudi o tem samoumevnem kontekstu, znotraj katerega se odvija naše »preventivno« delo z mladimi.

V večini literature s področja preventive in promocije zdravja je **zdravje** mišljeno kot fizično, psihično in socialno blagostanje, kot resurs vsakodnevnega življenja, kot zmožnost uresničevanja potencialov ali kot zmožnost pozitivnega odgovora na izzive spreminjajočega se okolja. Dojeto je kot osebno in obče dobro in univerzalna pravica, skladno s tem pa se smatra, da morajo biti tudi ukrepi njegovega varovanja in krepitve oziroma promocije skrb in cilj vseh in vsakogar.

Dodajmo k temu še dejstvo, da je ideal ljudi v začetku 21. stoletja individualizirani veliki Jaz, za katerega se predpostavlja, da poseduje voljo, znanje, zmožnost in odgovornost za to, da zdravje zavestno kreira in oblikuje (Japonci so že pred desetletjem razvili termin »**kreiranje zdravja**«), s tem ko telo, v katerem živi, podvrže režimom pozitivnega mišljenja, diete, fitnisa, aktivnega počitka oziroma zdravemu načinu življenja. V skladu z razumevanjem človeka kot »**naravnega bitja**« je zdrav življenjski slog postal stvar osebnega, »racionalnega« in »svobodnega« izbora. Na ta način je zdravje domena individualnih zavestnih hotenj in opredelitev. Z drugimi besedami, je to kar nekdo počne. In če nekdo, ki ima dovolj volje do zdravja in to izraža na ustrezen način (kot je predpisano, omogočano, vzpodbujano itd), je pričakovani učinek ravnovesje in harmonija (med duhom, dušo, telesom in okoljem).

Takšen koncept/model zdravja zaznavamo bolj ali manj vsi in je kot tak postal osrednjega pomena za konstrukcijo naše lastne subjektivnosti. Povrh tega je »obče veljavno«, da živimo v »**organizirani skupnosti**«, v kateri imamo: novo javno zdravje (»new public health«), zdravstveno politiko, politiko promocije zdravja, zdravo javno politiko (»healthy public policy«), zdravstveno vzgojo, nacionalne programe, kot so zdrava mesta, zdravi vrtci, zdrave šole, zdrava delovna mesta, zdravi zapori, zdravo okolje itd.

Poleg skupnostne akcije je tukaj še »**velika mama**« - Država - oziroma sistem moči, ki kot reprezentant skupnosti skrbi za aktivnosti skupnega pomena na nacionalni, regionalni in lokalni ravni ter spremlja njihove učinke. Še posebej pa skrbi za visoko rizične skupine in podpira skrb za zdravje in njegovo krepitev z zagotavljanjem resursov, ustreznimi zakonskimi in organizacijskimi ukrepi, z zagotavljanjem javne politike in medsektorske koordinacije.

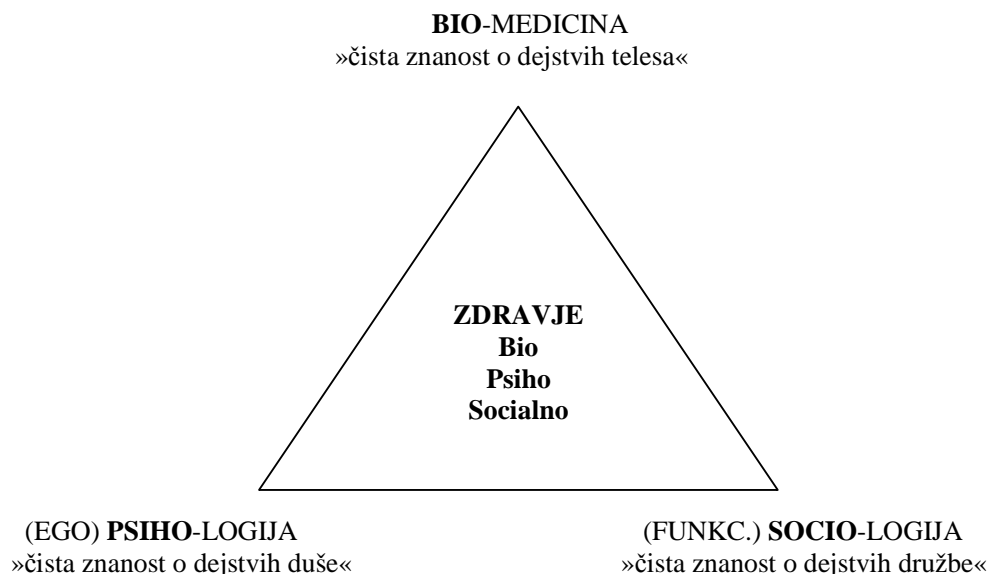

Nadalje obstajajo **družbene službe**, ki skrbijo za različne aspekte zdravja: stanovanje/bivanje, zaposlovanje, izobraževanje, zdravstvo, socialno varstvo itd. Osrednjo vlogo v teh službah imajo eksperti iz različnih disciplin. Njihova naloga je ta, da promociji zdravja zagotavljajo ekspertize, dajejo predloge, svetujejo promotorjem zdravja, politikom in klientom, predlagajo rešitve, oblikujejo nove ideje, vzpodbujajo ljudi, zagovarjajo interese zdravja, mediirajo itd.

Med temi eksperti so ključni zastopniki treh disciplin:

- (bio) medicine,
- (ego) psihologije in
- (funkcionalistične) sociologije.

To so »**subjekti, za katere se predpostavlja da vedo**« (obvladajo, se spoznajo na resnico - o telesu, duši in družbenem okolju), da imajo specializiran (natreniran, izobražen) pogled, ki jim omogoča, da vidijo resnico izza površine vsakodnevnega, običajnega, izkustvenega videza. Kot taki tvorijo pravo »**SVETO TROJSTVO heltistične te(le)ologije zdravja**«:

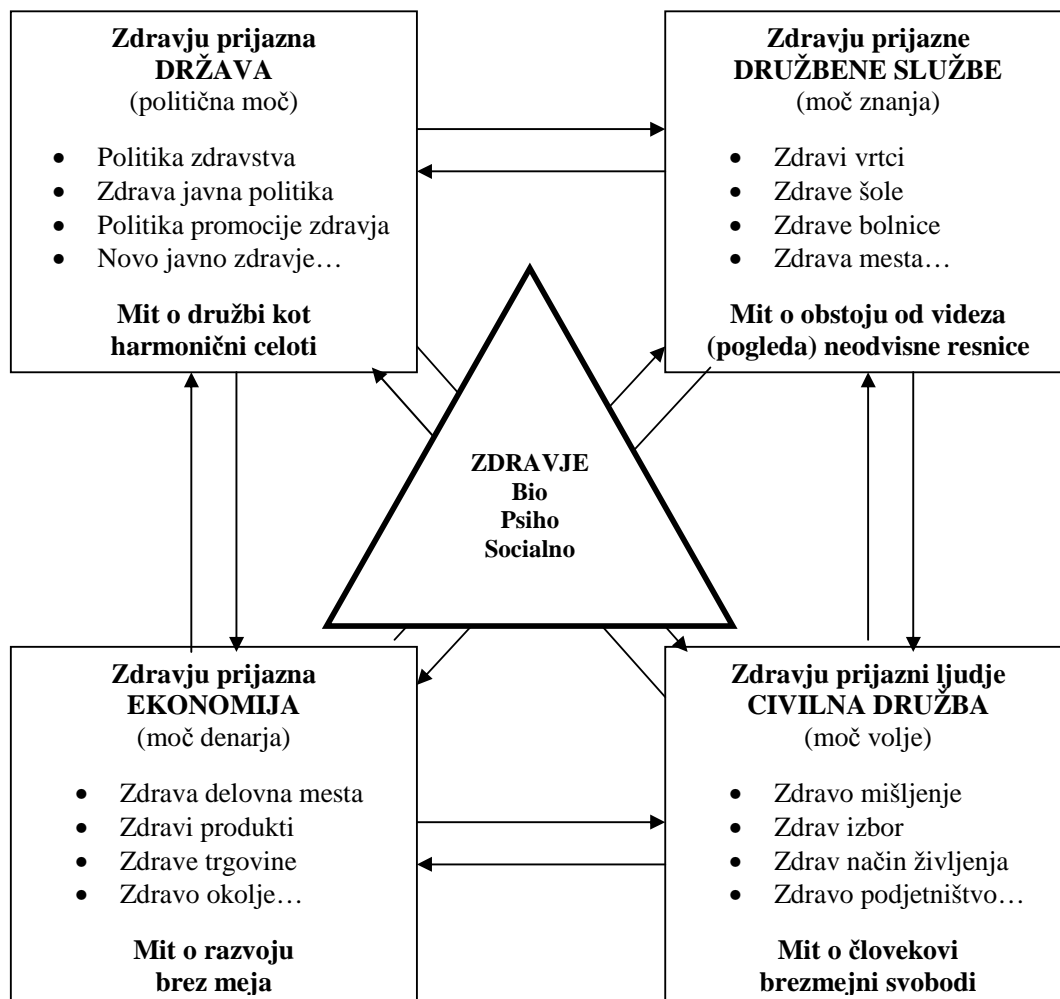
Za tisto, česar iz takšnih ali drugačnih razlogov ne zmorejo ljudje sami, družbene službe in država pa so tukaj še številne civilno družbene, nevladne in humanitarne organizacije, ki skladno s svojim poslanstvom in vizijo skrbijo za varovanje in krepitev zdravja v obliki najrazličnejših programov in aktivnosti. Tako se zdravju, ki je univerzalna dobrina oz. obče dobro, vsakdo podreja z namenom da bi v zameno nekaj pridobil: ljudje kot posamezniki, nevladne in vladne organizacije, prostovoljci, profesionalci, trgovci, sindikati, kmetijstvo, finance, industrija itd. – imajo svoj motiv, razlog, oziroma »računico«. Seveda sta za vsak primer tukaj še vrednoti »**enakost**« in »**pravičnost**«, ki naj poskrbita za morebitno korekcijo.

Tako je današnji pozno-kapitalističen, post-moderen in telo-centričen (osrediščen okrog telesa) svet kulture spektakla obenem tudi že dobesedno **zdravje-centričen**. V njem je vsakdo povezan z vsakim in vsem, vsakdo je vključen v vseobsegajočo skrb za zdravje kot substanco in vrhovno vrednoto, vsakdo zanj skrbi in vsakdo mu poskuša dati svoj prispevek. Glede na zdravje kot obče dobro je vsakdo naklonjen (prijazen) vsakomur in vsem(u) in celokupen splet teh vzajemno naklonjenih/prijaznih vezi, razmerij, sodelovanja in koordinacije,

zategadelj lahko označimo s sintagmo »KAPITALIZEM S ČLOVEŠKIM OBRAZOM« ali - zdravju prijazen, za zdravje človeka »skrbeč in ljubeč« – »*pastoralni kapitalizem*«.

V nadaljevanju prikazani *model kapitalizma s človeškim obrazom* je sistemsko-teoretičen prikaz povezovanja današnjega vse bolj kompleksnega in hitro se spreminjajočega sveta v celoto s pomočjo zdravja. V praksi seveda obstajajo določene omejitve in odstopanja od takšnega modela, vendar na nezavedni imaginarni ravni s heltistično ideologijo (od health, ang.-zdravje) prežetega subjekta takšna predstava/model obstaja in deluje: bodisi kot nezavedno predpostavljen ideal, cilj in stanje ali kot iluzija, ki jo vsi rabijo: *ljudje* za vzdrževanje svoje osebne identitete, vere oziroma motivacije, *kapital* za vzdrževanje iluzije o neomejenosti lastnega razvoja (samooplojevanja), *politična nomenklatura* za vzdrževanje iluzije o lastni vsega obvladljivosti in vsega-mogočnosti, *medicina* pa za vzdrževanje svojega privilegiranega (onto(teo)loško utemeljenega) statusa

»KAPITALIZEM S ČLOVEŠKIM OBRAZOM«

Vseobsegajočo heltistično vero subjektov, ki delujejo znotraj posameznih družbenih podsistemov, oziroma sfer življenja pa omogočajo, podpirajo in vzdržujejo (ji dajejo konsistenco) različni, vzajemno se dopolnjujoči fantazmatski konstrukti, iluzije oz. *MITI*: mit o družbi kot harmonični celoti (družba kot cvetoče polje), mit o obstoju substancialne

resnice, ki naj bi bila neodvisna od videza stvari, mit o razvoju brez meja oz. brezmejni možnosti kapitala, da ustvarja višek vrednosti ter mit o človekovi brezmejni svobodi.

Z njihovo pomočjo vseobsegajoče prakse skrbi za zdravje delujejo kot skupek tehnik, mehanizmov in praks moralne regulacije vedenja ljudi: zdravje postaja uglašeno s socialnimi, državnimi in političnimi cilji; vzpostavlja se *razlika med "civiliziranim"* (civilizirano je tisto, kar je doseženo skozi režime skrbi za zdravje) *in "neciviliziranim"* (bolezen kot rezultat pomanjkanja samoobvladovanja); postavljajo se meje obnašanju ljudi; vzpodbujajo se zdravju koristne aktivnosti in kaznuje tiste, ki ga ogrožajo; *s pomočjo režimov skrbi za lastno zdravje in njegovo izboljšanje postajajo ljudje politično in ekonomsko primerni/uporabni, t.j. podložni povsem določenim normam, vrednotam, političnim interesom, ciljem, oziroma - postajajo(mo) ljudje aktivni zastopniki določene forme družbenosti, ki je ideal srednjega razreda!*

»*Moralni sovražnik*« je v tem kontekstu pomanjkanje, oziroma napaka v "sistemu" samokontrole, samo-nadzora, vzajemnega prilagajanja, vdor slabosti, pomanjkanje samoobvladovanja in samodiscipline. Pomanjkanje samodiscipline je bolezen in kdor je bolan je dopustil (torej je tudi odgovoren) da ga je obšla slabost, da se je načela njegova samokontrola. Na ta način dobiva bolezen status socialno motečega elementa, ki mora biti nadzorovan po ustreznih režimih zdravega življenja. Ali z drugimi besedami: **ZDRAVJE v sodobni pozno-kapitalistični pozno(post)moderni, telo-centrični, medikalizirani družbi (načinu življenja) dobiva onto(te)ološki status, na osnovi katerega se lahko vzpostavlja gospostvo nove »duhovščine«. HELTIZEM pa je nova posvetna oblika religioznosti, ki ima svoje vernike, svoje »svečenike« (posvečene zastopnike v zdravje projiciranega boga), svojo »teologijo«, svoja »sveta mesta«, »bogoslужje«, ceremoniale, nadzorovanje in kaznovanje.**

Verjetno ni težko ugotoviti, da je **SUBJEKT vseobsegajočih praks skrbi za zdravje** konstruiran na podoben način kot **»otroški subjekt v kontekstu šolskega sistema«**:

- ki je nenehno potreben obravnave in urjenja
- katerega cilj je da postane zdrav državljan (beri zmožen samokontrole, samodiscipline)
- ki svoj potencial (profesionalno, ekonomsko in politično pričakovanega) zdravja lahko izpolni zgolj v skladu s strokovnimi, političnimi in ekonomskimi regulativi
- ki ga je k "svobodnemu izboru" treba nenehno vzpodbujati, nenehno mu je treba pomagati da spozna kaj je zanj najboljše (kaj je njegova "avtonomna" potreba in interes), na kakšen način je lahko najbolj skrbeč in odgovoren za sebe
- v kolikor pa skrbi zase in za svoje zdravje manj kot se to pričakuje oz. zahteva, je to problem, ki zahteva obravnavo, korekcijo ...

Ob predpogoju, da nismo heltistično motivirani moralizatorji, disciplinatorji in regulatorji, moramo pri naših hotenjih in željah, da bi mlade zavarovali pred zasvojenostmi in jih odvrnili od tega »zla«, to dejstvo imeti nenehno pred očmi, saj je eden od pogojev, da se jim bomo približali! Drugi pogoj pa je v nas samih, v naši zmožnosti, da se jim odpremo, jim prisluhnemo in jih sprejmemo takšne kot so, v vsej njihovi zvedavosti in norčavosti, v iskanju in upanju, hotenju in hrepenenju, v njihovi realnosti in njihovih sanjah, v njihovi strasti in njihovi rasti.

Bolj kot ponudbe »zdravja in lepote« (»health and beauty«) mladi rabijo to, da jih odprtega srca in duha soočimo z dejstvi življenja, nad katerim zaradi tega, ker pač ni cvetoče polje, ni treba ne tarnati, ne obupavati in ne od njega bežati s pomočjo drog te ali one vrste.

Pokažimo jim, da *svet* ni samo to, kar nas obdaja, marveč tudi naš (njihov) odnos do vseh teh dogodkov, stvari in ljudi, do nas samih in naših idej, da je to naš odnos do vse ter burne reke, ki ji pravimo življenje. Zato jim dopustimo, da so to kar so, da se izrazijo takšni kot so, in jim s svojim odnosom izpričajmo, da so v vsakem od njih enkratne možnosti, s svojim zgledom pa jim pokažimo, kako se z dejstvi tega življenja, v vsej svoji enkratnosti in neponovljivosti soočamo mi sami. To je namreč način, da zanje ne bomo samo še – kot pravi znana pesem Pink Floydov »ena opeka v zidu (obstoječega reda) več«.

Pripravil: Ciril Klajnšček, RKS

Projekt »Vzpostavitev preventivne platforme NVO na področju preprečevanja zasvojenosti« financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada. Projekt se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojna prioriteta: »Institucionalna in administrativna usposobljenost«, prednostna usmeritev 5.3.: »Spodbujanje razvoja nevladnih organizacij in civilnega dialoga«.